

EEN ONBEKENDE OPSTANDELINGENLEIDER IN DE KAAPKOLONIE: JAN PIETER WOYER

Dr. G.J. Schutte
Vrije Universiteit, Amsterdam

Op 12 September 1796 zette Major-General James Henry Craig uit naam van het Engelse gezag een prijs van honderd Rijksdaalders op het hoofd van J.P. van Woyer, "the principal instrument in misleading these unfortunate people" van Swellendam en Graaff-Reinet in hun verzet tegen het Engelse bewind.¹ Dat is een mooie onderscheiding voor een opstandelingenleider; een man over wie overigens bitter weinig bekend blijkt. De Jonge en Theal melden,² dat Woyer aan boord van een Deens schip in de Algoabaai wist te komen en daarmee naar Batavia trok om hulp te halen voor wat Mej. Wieringa³ ten onrechte de oudste Boeren-"Republieken" van Graaff-Reinet en Swellendam heeft genoemd. Theal weet ook,⁴ dat Woyer in Batavia de Gouverneur-Generaal tot de uitzending van een bevoorradingschip wist over te halen. Zelf verdween hij op een Frans schip, koers Mauritius, in de mist der historie, vanwaaruit in 1802 nog even zijn schim zou opduiken. Toen kreeg het bewind aan de Kaap namelijk een Engelse waarschuwing, dat hij — opgeklommen tot luitenant in Hollandse dienst — op weg naar Batavia de Kaap wel eens zou kunnen aandoen.

Ook over Woyers achtergronden weet Theal⁵ weinig te vertellen: "Woyer, who had studied medicine in Europe and was generally well informed, had not been long in South Africa, but had filled the post of district surgeon of Graaff-Reinet since December 1794, and had thus an opportunity of acquiring influence. He was a warm upholder of French principles, and hated England to a corresponding extent."

Door onderzoek en navraag zijn wij in staat op het bovenstaande enkele correcties en aanvullingen te geven — desondanks blijft de Oostgrens-opstandelingenleider nog veelszins een onbekende figuur.

Johan Peter Woyer is op 7 januari 1764 te Kopenhagen (Denemarken) gedoopt als zoon van Johan Peter Woyer en Mette Cathrine Jacobs-dochter.⁶ De vader was

¹Tensij anders vermeld, verwijzen alle archief-aanduidingen naar het Algemeen Rijksarchief, Den Haag: A.R. = Raad voor Asiatische Handel en Besittingen; O.I.H.B. = Committé voor Oost-Indische Handel en Besittingen.

1. S.D. Naudé ed., *Kaapse Plakkaatboek*, V (Parow, 1950) 48. Elders noemde Craig hem "the instigator and first mover of the whole business", zie: G.M. Theal, *Records of the Cape Colony 1793—1796* (1897) 459.
2. J.K.J. de Jonge, *De opkomst van het Nederlandsch Gezag in Oost-Indië*, XIII ('s-Gravenhage, 1888) 10; G.M. Theal, *History of South Africa from 1795 to 1872*, I (Cape Town, 1964 reprint) 19.
3. P.A.C. Wieringa, *De oudste Boeren-Republieken Graaff-Reinet en Swellendam van 1775 tot 1806*. 's-Gravenhage, 1921.
4. *Theal, History*, 19—21.
5. *Ibid.*, 8.
6. Gegevens over de afkomst van Woyer zijn mij meegegeeld door de Heer S. Jensen, Stadsarchief Kopenhagen.

handschoenmaker en woonde in een voorstadsje van Kopenhagen, Vognmandsmarken. Toen hij op 22 juli 1785 overleed, liet hij vijf zoons uit een eerste huwelijk na en twee uit het tweede. Johan Peter was de eerste uit dat tweede huwelijk, al was er vóór hem een reeds overleden gelijknamig broertje geweest. Zijn moeder was de dochter van de weduwe van Jacob Baden, een ten tijde van haar huwelijk met Woyer in 1759 reeds overleden dorpsschoolmeester. Johan Peters oudste halfbroer was bij het overlijden van de vader in 1785 beeldhouwer in Londen, enkele anderen zijn hun vader in het vak opgevolgd; een werd, evenals Johan Peter, zeeman. Want in 1780 is de jonge Woyer — als zovele Denen — in Nederlandse dienst getreden.⁷ Over zijn carrière is niets bekend. Het schijnt dat hij na de ondergang van de Patriotse partij in Holland in 1787 wegens zijn Patriotse gezindheid het land heeft moeten verlaten en aan de Kaap is aangekomen; wanneer precies is onbekend.⁸

De eerste tot nu toe gevonden archivale vermelding aan de Kaap is van 31 december 1793 als de chirurgijn Jan Pieter van Woyer een procuratie verleent.⁹ Dat "chirurgijn" werd een jaar later "de ondermeester onder afgeschreven gage". Concluderend mag men stellen, dat Woyer in 1794 op dertigjarige leeftijd niet meer dan een onder-chirurgijn was. Het lijkt dan ook onwaarschijnlijk, ook al gezien de jeugdige leeftijd waarop Woyer in Compagniesdienst trad, dat Theal gelijk heeft als hij stelt dat Woyer "had studied medicine in Europe"; die aanduiding zou trouwens voor een chirurgijnsopleiding — als Woyer die al heeft gehad — te weids zijn.

Op 23 september 1794¹⁰ is Woyer te Graaff-Reinet als chirurgijn aangesteld. In het Graaff-Reinets was het reeds jaren onrustig; de Compagnie was er niet geliefd, haar bevelen en maatregelen werden er niet altijd trouw opgevolgd. Het ligt niet in de aard van dit artikel daar op in te gaan.¹¹ Voor ons is slechts van belang te vermelden, dat in maart 1796 de Graaff-Reineters, eerder reeds in verzet tegen de Compagnie gekomen, zich ook verzetten tegen de opvolgers van de Compagnie (die trouwens ter plaatse van dezelfde ambtenaren gebruik maakten): de Engelsen. Theals weergave van de gebeurtenissen geeft Woyer een belangrijke plaats in dat verzet. De vanuit Kaapstad gezonden landdrost Bresler weet het aan Woyers optreden, dat zijn missie ter pacificatie van Graaff-Reinet in maart 1796 mislukte. Even leek het, alsof de zich verzettende boeren een kans op succes hadden. Dat was toen in augustus een Bataafse vloot in de Saldanhabaai ankerde. Maar al spoedig moest Lucas zijn vloot aan de Engelse overmacht overgeven.¹² De Graaff-Reineters konden nu niet anders dan de Engelse overmacht erkennen (22 augustus 1796); enkelen hunner die zich met de vloot van Lucas verstaan hadden, waren trouwens gevangen genomen.

Tot de gevangenen behoorde Woyer niet. In Craigs reeds aangehaalde proclamatie van 12 september 1796 wordt verondersteld dat hij — N.B. om aan de woede

---

Volgens eigen mededeling (A.R.L. no. 96 rekest 1108, bijlage) trad Woyer 1780 in 's lands dienst. Volgens O.I.H.B. no. XIX, 21.8.1797 was hij in 's lands zeedienst. In de Kopenhaagse stukken heet hij ten tijde van het overlijden van zijn vader (1785) op weg naar Oost-Indië. O.I.H.B. no. XIX, 21.8.1797.

9. Mededeling Mej. J. Davies, Kaapse Argiefbewaarplek.
10. Als vorige. Ten onrechte vermeldt Theal dus *december* 1794.
11. Zie bv. H.B. Giliomee, *Die Kaap tydens die Eerste Britse Bewind 1795—1803* (Kaapstad, 1975) hoofdstuk 1 en 2.
12. Zie T.H. Milo, *De geheime onderhandelingen tussen de Republiek en Frankrijk*. Den Helder, 1942.

van de Graaff-Reinettters te ontkomen! — ontsnapt zal zijn naar de omgeving van Swellendam. Helemaal ernaast waren de Engelsen niet — maar Woyer was verder gegaan en had zich in Algoabaai aan boord van een Deens schip begeven. Waarheen? Hij arriveerde in november 1796 tenslotte in Batavia. Theal spreekt ervan, dat hij Franse hulp zou halen.¹³ Had hij onderweg Isle de France (Maritius) aangedaan?

In Batavia heeft Woyer de instanties weten warm te maken voor een kleine hulpexpeditie.¹⁴ Hij vertelde er — naar men mag aannemen in geuren en kleuren — van het verzet tegen de Engelsen, van de afkeer jegens het oude bewind, van de vaderlandsliefde en gehechtheid aan Nederland en de beproefde Patriotse gezindheid der Kapenaren. Dat er volgens hem nog steeds verzet werd geleverd — althans, toen hij de kust van Afrika verliet — moet inhouden, dat Woyer nog vóór 22 augustus Algoabaai moet hebben verlaten.

Woyer zelf is niet de leider van de hulpexpeditie geworden. *Het Haasje* vertrok 19 februari 1797 uit Batavia onder leiding van een oud-Compagnieerschipper, toenmaals vrijburger, Jan de Freyn, met een lading munitie, kruid en enkele kanonnen. De afloop van De Freyns reis is niet zeer gelukkig geweest. Theal geeft het verhaal vrij uitvoerig, waarschijnlijk aan de hand van De Freyns eigen rapporten aan het bewind in Nederland.¹⁵

Waarom ging Woyer niet met De Freyn mee? Hij had Batavia al na een week verlaten op een Frans schip, bestemd voor Mauritius — om er Franse hulp te halen? Of was dit alleen maar de beste scheepspassage die zich voordeed en was hij op weg naar patria om het Bewind daar over de stand van zaken aan de Kaap te informeren? Allemaal niet te beantwoorden vragen, zolang geen nieuwe gegevens opduiken.

Woyer blijkt overigens veel eerder te traceren dan het jaar 1802, waarin Theal hem terugvindt. In augustus 1797 was hij in Nederland. Over de door hem afgelegde reisroute valt niets te zeggen dan dat hij Isle de France en Parijs moet hebben aangedaan.¹⁶ Vanuit Parijs is hij naar Nederland gekomen, want hij had een aanbevelingsbrief van de Bataafse gezant in die stad bij zich. In die brief, gedateerd 9 augustus 1797,¹⁷ schrijft de gezant Meyer: “De burger Van Woijer, voorheen in onze zeedienst, heeft na de revolutie van 1787 om zijne republikeinsche Grondbeginzelen zig genoodzaakt gevonden naar de Indiën te vertrekken en is op de Kaap de Goede Hoop en laast in de Colonie Graaf Rijnet Burger en Inwooner geworden.(...) Hij is geprononceerd Patriot, ieverig voorstander van het moederland, heeft plaatselijke Kunde, bezittingen in de Volkplanting, invloed op de Inwooners, kennis van de geestgesteldheid van de fransche bezittingen in de Oost, en een aantal weetenswaardige en hoogstbelangrijke annotatiën.”

Een dag of tien later heeft Woyer zich gemeld bij F. W. Fennekol, een lid van het Committé tot de zaken van de Oostindische Handel en Bezittingen (het lichaam dat na

13. Theal, *History*, 19.

14. Het is nogal verbazingwekkend, dat De Freyn (zie noot 15) niets over Woyer rept, maar beweert, dat een C. F. Kerstens (= Kirsten ?) de afgezant der Graaff-Reinettters was.

15. G. M. Theal, *History of South Africa 1795—1834* (London, 1891) 15—18. Het authentiek verslag van De Freyn (O.I.H.B. no. IX) hoop ik in een afzonderlijk artikel te publiceren.

16. Als noot 8.

17. Wiselius no. 62: brief C. Meyer aan S. I. Wiselius, Parijs 9.8.1797.

de Bataafse omwenteling de Heren XVII (der Vereenigde Oost-Indische Compagnie) was opgevolgd). Fennekol maakt in zijn rapport van dat gesprek met Woyer aan zijn medeleden in het Committé ook iets duidelijker wat die “hoogst belangrijke annotatiën” van Woyer wel ingehouden zullen hebben: Woyer vertelde, dat Graaff-Reinet nog niet Engels was en dat ook niet behoefde te worden, als er tenminste hulp uit Nederland werd gezonden.¹⁸

Een paar weken later diende Woyer een plan in, hoe die hulp aan Graaff-Reinet te verlenen.¹⁹ Dat — ons onbekende — plan is blijkbaar niet met gejuich ontvangen. In november 1797 nam Woyer contact op met Mr. S.I. Wiselius, een van de invloedrijkste leden van het Oostindisch Committé. Hij vroeg in een brief²⁰ om hulp voor de Kaapse plannen — plannen die ook werden gedeeld door een groepje eveneens van de Kaap verdreven vrienden. Voor hen en voor zichzelf verzocht hij bovendien financiële bijstand: zij hadden haast alles aan de Kaap achter moeten laten of waren onderweg door de Engelsen beroofd en het leven in Amsterdam was duur. Wie die vrienden waren vermeldde Woyer niet. Wel schreef hij: “Wij zijn thans met onsen vrienden bezig om 't boek 't geen Sluysken int ligt gegeven heeft wegens de overgave van de Kaap te wederleggen, waarin wij veele poincten gevonden hebben, die directelijk tegens de waarheid strijdende zijn.”

Woyer doelt hier op het *Verbaal* van de Kaapse bewindvoerder A.J. Sluysken dat nog hetzelfde jaar gevolgd werd door een *Onderzoek van 't Verbaal van A.J. Sluysken*, uitgekomen op naam van C.L. Neethling, een voormalige Kaapse klerk.²¹ Hoewel Sluysken tenslotte van alle verdenking gezuiverd is, heeft men vooral in de kringen van het Oostindisch Committé aanvankelijk veel waarde gehecht aan de berichten van diverse van de Kaap gekomen personen, als zou de “Oranjeman” en “Anglomaan” Sluysken de Kaap in september 1795 aan de Engelsen hebben verkocht en verraden. Er was een hele cameraderie van anti-Sluysken-gezinden, waartoe behalve Woyer en Neethling ook behoorden H.D. Campagne (“mijn ongelukkige vriend den thans in Engeland zittende H.D. Campagne”, noemt Woyer hem in zijn brief aan Wiselius), P.W. Marnitz en mogelijk P.J. Delport, voorheen “Nationale Commandant” van Graaff-Reinet; ook L.A. Pisani en een ruim aantal ex-Kaapse officieren. Voor de genoemden was inderdaad de kwalificatie geldig, die Theal aan Woyer gaf: “warm upholder of French principles”.²²

Het Oostindisch Committé heeft blijkbaar niet veel waarde aan Woyers bevrijdingsplannen gehecht. Mogelijk hangt dat, behalve met het volslagen ontbreken van alle maritieme kracht, ook samen met de in die tijd gehouden Frans-Nederlands/Engelse vredesonderhandelingen, waarby de teruggave van de Kaap juist een der belangrijkste Nederlandse verlangens vormde. Wel heeft het Committé blijkbaar aanvankelijk enig geloof gehecht aan zijn bewering, dat de Graaff-Reineters zeer

18. Als noot 8.

19. O.I.H.B. no. V, 26.

20. Wiselius no. 62: brief J.P. van Woyer aan S.I. Wiselius, Amsterdam 20.11.1797.

21. *Verbaal, gehouden bij den commissaris van de Caap de Goede Hoop, A.J. Sluysken, ... In den Hage, By Isaac van Cleef, 1797; Onderzoek van 't Verbaal van A.J. Sluysken, Voormaalige commissaris van Cabo de Goede Hoop en Verdeediging van 't gedrag der Caapsche burgery, door C.L. Neethling, 1797.*

22. O.I.H.B. no.'s 17, 208, 240 bevatten reacties op Sluyskens *Verbaal*.

vrijheidslievend en anti-Engels waren — die gedachte wilde men zelfs in de onderhandelingen met Engeland uitgespeeld zien.²³

In december 1797 heeft Woyer — nu blijkens eigen mededeling in Leiden gevestigd — een rekest aan de Commissie voor Buitenlandse Zaken van de Bataafse Republiek gestuurd,²⁴ “verzoekende, dat de middelen door hem aan de Commissie voorgesteld tot behoud der Caabse Colonie graaf Reinette spoedig mogen werden in het werk gesteld als hangende aan deszelfs behoud af de zekerheid, om zich wederom van te kunnen meester maken van de Caab de Goede Hoop, als mede de Commissie hem met eene verklaring voorzag, door welke hij bij deszels terugkomst in Africa aan zijne Medeburgenen aldaar zou kunnen aantonen, alle de pogingen welke hij bij het Bataafsch Gouvernement heeft te werk gesteld tot redding van deeze Coloniën.”

Het Oostindisch Committé, dat dit rekest doorgestuurd kreeg omdat het nu eenmaal de verantwoording voor de Kaap droeg, besloot niet op de plannen ten behoeve van Graaff-Reinet in te gaan, want, zo melden de notulen laconiek, de Engelse vlag zal er langzamerhand al wel sinds maanden waaien. Aan offensieve plannen viel bovendien niet te denken; Woyer kreeg een loffelijk getuigenis van zijn ijver voor het vaderland en f105,- gratificatie. Op 1 februari 1798 werd hij bovendien aangesteld tot kapitein-luitenant-militair te Batavia — een hele promotie voor de gewezen onder-chirurgijn!

Enkele dagen vóór die benoeming had in Den Haag een staatsgreep plaats gevonden waarbij de felste revolutionairen de macht in handen namen. Naar een verklaring van een aantal jaren later, in een correspondentie van het Oostindisch Committé met Dassevael, griffier van de Secretarie van het Uitvoerend Bewind — maar een veel gematigder Uitvoerend Bewind dan dat van 22 januari 1798 — zou Woyer voordeel uit die staatsgreep hebben trachten te halen.²⁵ Dassevael schreef in 1800, dat Woyer de staatsgreep gebruikte als voorwendsel om in Nederland te blijven en probeerde zijn voorstel tot hulp aan Graaff-Reinet weer aanhangig te maken. Inderdaad heeft het Uitvoerend Bewind op 14 februari 1798 — kennelijk na een onderhoud met Woyer — het Oostindisch Committé laten weten dat Woyer waardevolle inlichtingen kon verschaffen, niet slechts hoe de Kaap te heroveren, maar ook over de val van de Kaap in 1795.²⁶ Hoe de reactie van het Committé was, kunnen we, in misschien iets te sterke bewoordingen, lezen uit het antwoord aan Dassevael: men vond dat zijn voorstellen “de kennelijkste blijken droegen van eenen woelzieken en verwarden geest” en ook dat “zijne projecten, om de Colonie Graaf Rijnnet ... te behouden ... volstrekt onuitvoerlijk” waren.

Woyer haastte zich niet met het vertrek naar Indië; eind april 1798 was hij nog steeds in Nederland aanwezig. Hij bedacht zelfs allerlei om maar te kunnen blijven. De reden waarom hij bleef, ontgaat ons. Ook had hij moeilijkheden met schuldeisers; het lijkt niet onmogelijk, dat hij op een nieuwe politieke ommekeer en diensgevolge een betere functie heeft gewacht.²⁷ Van die hoop is dan niets gekomen: in juli 1798

23. O.I.H.B. no. XIX, 4.9.1797.

24. O.I.H.B. no. V, 4.1.1798, 8.1.1798, 1.2.1798. Het citaat komt uit de samenvatting in de notulen van het Committé tot de zaken van de Oost-Indische Handel en Bezittingen. Over een verblijf aldaar kon het gemeente-archief van Leiden geen inlichtingen verschaffen.

25. O.I.H.B. no. XXIX, 1174, 1178.

26. O.I.H.B. no. XVI, 14.2.1798, 19.2.1798.

27. O.I.H.B. no. V, 26.4.1798.

nam het Uitvoerend Bewind definitief het besluit dat Woyers plannen niet uitvoerbaar waren en op 26 augustus 1798 heeft Woyer de opdracht gekregen binnen acht dagen via Kopenhagen naar Batavia te vertrekken.²⁸

Die reisroute werd in die tijd vaker gebruikt. Omdat er vanwege de Engelse blokkade geen directe verbindingen met Oost-Indië mogelijk waren, maakte het Oostindisch Committé een intensief gebruik van neutrale Deense schepen. Er was zelfs een contract met de firma De Coninck in Kopenhagen voor het vervoer van brieven, personen en vracht van en naar Batavia ten dienste van het Oostindisch Committé.

Zo vertrok Woyer, voorzien van een half jaar soldij-voorschot²⁹ (in zijn rang was dat f60,- per maand), een paspoort en andere papieren, naar de Oost. Zijn reis zou een ware Odyssee worden. Aan een van hemzelf afkomstig verslag³⁰ ontleen we het volgende droevige relaas.

Op 26 augustus 1798 had hij opdracht van het Oostindisch Committé gekregen om via Hamburg naar Kopenhagen te gaan, alwaar een voor Batavia bestemd schip zou liggen. Op 15 september arriveerde Woyer in Kopenhagen, waar hij zwaar ziek werd en zodoende zijn schip miste. Op aanraden van de Hollandse diplomatieke vertegenwoordiger ter plaatse besloot hij toen maar via Noord-Amerika te reizen. Op 20 december 1798 arriveerde Woyer in Boston, wachtte er tevergeefs drie maanden op een passagemogelijkheid, reisde overland naar New York, waar hij zich eindelijk 5 mei 1799 op de brik *Penelope*, bestemming Batavia, kon inschepen.

Na 19 dagen varen werd dit schip ter hoogte van Madeira door een Franse kaper genomen. Voor de Fransman een korte vreugde, want reeds de volgende dag viel het schip in handen van een Engels fregat. Woyer werd als krijgsgevangene opgebracht naar Trinidad. Daar liet men hem na een paar dagen op een Deense schoener vertrekken naar St. Thomas; vandaar voer Woyer naar Gouadeloupe in de hoop daar bijsstand te verwerven voor de reis naar Europa. Hij werd echter op een schip met bestemming St. Eustatius geplaatst, maar nauwelijks in zee werd hij weer door de Engelsen onderschept en naar St. Christoffel gevoerd, waar hij negentien en een halve maand als krijgsgevangene van de Engelsen moest verblijven. Al spoedig kreeg hij er letterlijk slaande ruzie met een Engelse officier die hem zo toetakelde (kapotte rechterschouder en twee gebroken ribben), dat hij tien maanden in het hospitaal moest verblijven. Weer wat opgeknapt verbleef hij de volgende maanden als gevangene in het Fort Brin-stonehill. Toen werd hij eindelijk op een Engels fregat geplaatst om naar Londen opgebracht te worden.

Het vooruitzicht van een verblijf als krijgsgevangene in Engeland trok Woyer in het geheel niet aan. Na drie dagen ontsnapte hij, samen met zes Amerikanen en zes Zweden, in de grote barcas (sloep) van het fregat. Na zeven dagen rondzwalken op zee werd de rede van Saquiduille (Portorico) bereikt, twee dagen later vertrokken ze naar

28. O.I.H.B. no. XXIX, 1174; O.I.H.B. no. VI, 903. Mogelijk hebben op 20.8.1798 binnengekomen mededelingen van E. Bergh, dat Graaff-Reinet reeds lang onder Brits bestuur stond (O.I.H.B. no. XVI, 20.8.1798) het laatste houvast onder Woyers verblijf in Nederland weggeslagen.

29. O.I. Comptabiliteit no. 159, fol. 130.

30. A.R. no. 96, rekest 1108 van J.P. van Woyer, Philadelphia 17.8.1802, met inliggend copie-rekest van J.P. van Woyer aan de vice-admiraal Hartsinck, Caap Francois, 12.4.1802.

St. Domingo, waar toen Paul l'Ouverture³¹ de baas was. Aangekomen bij Kaap Francois werden zij goed behandeld door de plaatselijke chef, "Luitenant Generaal Moyse". Na een tijdje echter stelde Moyse Woyer de vraag bij hem in dienst te treden — een goed officier was altijd bruikbaar. Woyer vertelt, daar beslist geen zin in gehad te hebben — hij was immers nog steeds in Hollandse dienst en had nog steeds de opdracht zich in Batavia te melden. Zijn situatie werd precair, want Moyse dreigde met de ergste straffen als Woyer niet toegaf.

Al wat Woyer kon krijgen, was acht dagen bedenktime. In die tijd kwam er een oproer, Moyse werd door l'Ouverture gefusilleerd en zodoende braken voor Woyer rustiger tijden aan. Toen naderde een Franse vloot het eiland. Nu had men de officier Woyer weer nodig — deze voelde zich nog steeds door zijn eed aan de Bataafse Republiek gebonden en zal bijster weinig behoefte gehad hebben zijn leven in gevaar te brengen. Hij wist alle bedreigingen tijdelijk te ontsnappen door in matrozenkleren vermomd aan boord van een Amerikaans schip te gaan, waar hij zich tijdens de drie dagen durende gevechten verscholen hield in een lading koffie. Gelukkig voor Woyer — nu de nood het hoogst leek, was redding nabij: een Hollands eskader onder vice-admiraal P. Hartsinck verscheen op de rede. Hartsinck gaf Woyer, die zijn paspoort en aanstelling als Hollands officier kon tonen, toestemming zich aan boord te begeven als passagier naar Noord-Amerika of desgewenst naar Europa. Het was toen inmiddels 12 april 1802.

Met de *Brutus* arriveerde Woyer in Virginia.³² Onderweg had hij kennelijk nogal wat praatjes — praatjes die bij Hartsinck en andere scheepsofficieren als veel te revolutionair niet in de smaak vielen. Waarschijnlijk heeft Woyer niet geweten noch aangevoeld, dat de revolutionaire gezindheid — die op de Hollandse vloot toch al nooit groot was geweest — in 1802 heel wat verzwakt was vergeleken bij vier jaar tevoren.

Woyer klaagde tenminste, dat Hartsinck hem zolang hij op St. Domingo door zijn kennis van locale situaties van dienst kon zijn, zeer vriendschappelijk had behandeld. Eenmaal weer op zee veranderde die stemming. Men kreeg door, wat voor heerschappij Woyer was en plaagde hem met zijn fraaie uniform: "Gij moet U Papagaayen Rock weer aantrekken. Gij Kees (het scheldwoord voor Patriotten), gij zijdt geen officier, en gij dient maar aan blixemse snijders en schoenmakers." Vooral een luitenant Schotman sarde Woyer graag. Hij nam hem zelfs zijn Vrijmetselaars schootsvel af, "dat 80 Daalders heeft gekost en aan hem van een Grootmeester was present gedaan". Woyer liet dat alles niet zomaar over zich komen, dreigde zelfs Schotman met een duel — maar aan boord had hij niets te vertellen, hij werd zelfs onder arrest geplaatst. In de V.S.A. aangekomen waren beide partijen waarschijnlijk blij van elkaar af te kunnen komen. Eenmaal in Amerika aan land wilde Woyer niet meer aan boord terug en de mensen van de *Brutus* lieten hem rustig in Amerika en vertrokken — met Woyers bezittingen — terwijl hij naar de Hollandse consul onderweg was.

31. Zo geeft althans Woyer de voornaam weer. We hebben deze en volgende namen overgenomen zoals Woyer ze geeft, ongecorrigeerd.

32. A.R.L no. 96, rekest als in noot 30; rekest 1249A van J.P. van Woyer, Philadelphia, 31.8.1802; A.R. No. 31, 13.12.1802; A.R. no. 32, 28.4.1803; A.R. no. 315, brief J.H.C. Heineken aan Secretaris Aziatische Raad, Philadelphia, 4.3.1803.

Wel had Hartsinck, naar Woyer vermoedde, een brief met waarschuwingen tegen zijn persoon aan de Hollandse vertegenwoordiger in de Verenigde Staten, Van Polanen, gezonden, want bij hem klopte Woyer tevergeefs aan om financiële bijstand. Woyer reisde naar Philadelphia, waar hij consul Heineken wist. Vandaaruit schreef hij een rekest om geld aan de Aziatische Raad — geld dat hij nodig had om zijn reis naar Batavia te kunnen voortzetten. Meer dan zijn salaris kreeg hij niet. Kennelijk waren de ontberingen op zijn lange zwerftocht te groot geweest — op 13 oktober 1802 werd hij te Philadelphia ziek — een ziekte die maanden aanhield en “aanhoudende lammigheid in armen en benen” veroorzaakte. Zodoende kon hij geen gehoor geven aan een uit Nederland overgekomen bevel, de reis naar Batavia voort te zetten. Daarom nam hij op 4 maart 1803 ontslag — Heineken stuurde zijn aanstellingsbrief terug naar Nederland, alwaar de Aziatische Raad op 28 april 1803 het ontslag bekrachtigde. Dat is de laatste vermelding die we van Johan Pieter Woyer hebben kunnen vinden — tot nu toe, want het is uiteraard niet onmogelijk, dat hier of daar nieuwe gegevens te voorschijn komen.³³

Het voorgaande moge nog veel over de onbekende opstandelingenleider Woyer onbekend laten, iets wijzer omtrent zijn persoon zijn we toch wel geworden. Een man van eenvoudige afkomst, niet zonder eigendunk en ambities, misschien mede daardoor wel zo sterk gegrepen door de Verlichtingsidealen, die vrijheid en gelijkheid beloofden te brengen juist voor zulke mensen. Een avonturier niet zonder moed en doorzettingsvermogen, maar ook een man op wie de uitdrukkingen “woelziek” en “verward” niet geheel ontoepasselijk lijken.

33. Geen sporen van hem waren te vinden in de registers van huwelijken, begrafenissen en immigranten te Philadelphia en Boston, noch in het Kopenhaagse Archief.